

XALQARO NORDIK UNIVERSITETI

**«O‘ZBEKISTON — 2030” STRATEGIYASINI
AMALGA OSHIRISH YO‘NALISHLARI VA
ISTIQBOLLARI YOSHLAR NIGOHIDA»
MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYA**

Toshkent – 2024

<i>Normurodova S.B., Shodmonov R.G'. Til va marketing</i>	166
<i>Odilova D.O., Shodmonov R.G'. East asia counturies languages and cultures .</i>	171
<i>Nabiyeva N.A., Shodmonov R.G'. Til o'qitish usullari; o'rganilayotgan tillarni o'qitish uchun qo'llaniladigan usullar, til o'rganishning foydali tomonlari.....</i>	176
<i>Narzullayeva A.Sh., Shodmonov R.G'. Onlayn til o'rganish platformalari</i>	180
<i>Junaydullaxonova M.A., Shodmonov R.G'. Kitobxonlik va uning mohiyatini anglash</i>	184
<i>Yaxshiboyeva M.B., Shodmonov R.G'. Dunyo tillarining soni va turkiy til</i>	189

II SHUBA

<i>Абдалов А.Б. Роль развития рынка ценных бумаг в дальнейшем повышении инвестиционной привлекательности страны</i>	193
<i>Saidova I.X. Investitsion muhit va uni belgilovchi omillar (kambag'allik darajasi va o'zbekiston sharoitida unga ta'sir qiluvchi omillar.)</i>	199
<i>Sunnatullayeva M.G'. Aholi salomatligini ta'minlash bo'yicha islohotlar - xalq kelajagi uchun poydevor masalalari.....</i>	205
<i>Kenjayev N. Temuriyzoda shohruh mirzo hukumronligi davrida temuriylar saltanatida aholi salomatligini ta'minlash bo'yicha tabobat maktablarining faoliyati.....</i>	208
<i>Атаджанова А.У. Определить концентрированной системы в составе чёрный смородины выращиваемой в хорезмской области.....</i>	211
<i>Mohinur Sh.Sh., Shodmonov R.G'. Alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'limning o'rni.....</i>	213
<i>Sobirjonova D., Shodmonov R.G'. Koxlear implant bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.....</i>	218
<i>Sayfullayeva F., Shodmonov R.G'. Bolalardagi senzetiv davr va nutq rivojlanishi</i>	222
<i>Xamidullayeva M.J., Shodmonov R.G'. Maxsus pedagogika va uning bo'limlari</i>	226
<i>Alieva F., Shodmonov R.G'. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar</i>	230
<i>Qurbonova K.A., Shodmonov R.G'. Bolalarda musiqani rivojlantirish.....</i>	234
<i>Komilova R.D., Shodmonov R.G'. Harakat tayanch a'zolarida buzilish bo'lgan bolalar</i>	237
<i>Turlibekova O., Shodmonov R.G'. Aqli zaif tushunchasi</i>	242
<i>Abdugafurova A., Shodmonov R.G'. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar....</i>	247
<i>Zayniddinova M.Sh., Shodmonov R.G'. Daun sindromli bolalar</i>	251

to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni,
31.05.2023 yil PF – 81 – son

4. This article is an extended version of Sebastian Schiek, "Usbekistan wagt sich an ein Update [Uzbekistan dares to update its political system]," German Institute for International and Security Affairs, October 2017, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2017A68_ses.pdf.
5. <https://daryo.uz/en/2023/11/22/uzbekistan-requires-400bn-for-green-transformation-by-2060-ccdr>
6. M. Boboeva "Ekologik barqarorlikni ta'minlashda xalqaro va milliy tajriba". – T.: "Ijtimoiy davlat sharoitida jamiyatni faollashtirish va davlat fuqarolik xizmatini rivojlantirish imkoniyatlari" mavzusidagi xalqaro ilmiy – amaliy konferensiya materiallari to'plami. 2023 yil 26 may.

FUQAROLARNING TADBIRKORLIK BILAN SHUG'ULLANISH HUQUQINI HIMOYA QILISHNING ASOSIY SHAKLLARI HAMDA QONUNCHILIK ASOSLARI

Muxammadjonov Jasurbek Jaxongir o'g'li¹

¹O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi

Davlat va huquq intsituti tayanch doktoranti

e-mail: interlwayejr@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini himoyalashning asosiy shakllari masalasi yoritilgan bo'lib, ushbu himoya shakllarining faoliyati jarayonlarida qo'llaniladigan asosiy qonunchilik hujjatlarini tahlili olib borilgan. Fuqarolarga tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun huquqiy shart-sharoitlar hamda erkinliklarni ta'minlab beruvchi qonunchilik hujjatlaridagi normalarning sharhiga alohida to'xtalib o'tilgan. Fuqarolarning ushbu huquqlarini himoyalashning asosiy tendensiyalari bo'yicha xulosalar chiqarilgan.

Kalit so'zlar: fuqarolarning tadbirkorlik huquqi, mulkka bo'lgan huquq, qonunchilik hujjalari, inson huquqlari himoyasi bo'yicha ombudsman, Konstitutsiya, Fuqarolik kodeksi.

Davlatning qonun ustuvorligini ta'minlovchi organlari faoliyatining iqtisodiy sektordagi huquqiy ta'sir doirasi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi sub'ektlarning himoyasini ta'minlashda juda muhim ahamiyatga ega. Iqtisodiy faoliyat erkinligini ta'minlashning nazariy va uslubiy asoslarini chuqur tahlil qilinsa, fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanishga bo'lgan huquqlarini himoya qilishning asosiy tendensiyalarini alohida ajratib ko'rastish mumkin bo'ladi. Fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini himoya qilishning asosiy shakllarini shartli ravishda quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

1. Ommaviy tartibdagi himoya shakli – davlat darajasida hamda xalqaro maydonda;

2. Korporativ-davlat tartibidagi himoya shakli - siyosiy munosabatlar sohasida Prezident huzuridagi tadbirkorlik sub'ektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha Vakil faoliyati, Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakilining faoliyati, siyosiy partiyalar va boshqa ijtimoiy-siyosiy tashkilotlar hamda iqtisodiy sohada advokatlik tuzilmalari;

3. Xususiy tartibdagi himoya shakli – o'z-o'zini himoya qilishdir.

Tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini davlat tomonidan himoya qilish shakllariga umumiy va maxsus yurisdiksiya sudlarining faoliyati ham kiradi, bu esa inson huquqlarini himoya qilish jarayonida ixtisoslashuv, kasbiy tamoyillar va ish yuritishning batafsil protsessual qoidalarini mukammallashtirishdan iborat jarayondir.

Fuqarolik jamiyati tomonidan fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqlarini himoya qilishning o'ziga xos xususiyati deganda bir-biriga bo'ysunish yo'li bilan bog'liq bo'lmagan, turli xil tashabbuslarni amalga oshirish uchun muhim imkoniyatlarga ega bo'lgan, biroq qonun bilan belgilangan bir-biri bilan bog'liq bo'lmagan vakolatlarga ega konstitutsiyaviy huquqiy munosabatlar sub'ektlarining faoliyati tushuniladi. Huquqiy munosabatlar sohasida fuqarolik jamiyatining fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqlarini himoya qilishdagi ishtirokining asosiy yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Inson huquqlari bo'yicha vakilining, Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz, shuningdek, siyosiy partiyalar va boshqa ijtimoiy-siyosiy tashkilotlarning faoliyati; iqtisodiy sohada – xususiy advokatlik va boshqa huquqiy yordam ko'rsatuvchi tashkilotlar, shuningdek, advokatlik tuzilmalarining yaxlit tizimi asosiy tendensiyalar hisoblanadi. Fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, o'z navbatida, tadbirkorlik faoliyati shakllarini himoyalash dolzarb masalalardan biriga aylanib borayotganini hisobga olib, Yangi O'zbekistonda ushbu tendensiyani rivojlantirishga qaratilgan qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish asosiy masala hisoblanadi.

Fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini himoya qilishning davlat shakli boshqa usullardan kamida quyidagi ikki jihati bilan farq qiladi. Birinchidan, u davlat suvereniteti, ya'ni davlat hokimiyatining ustunligi, yaxlitligi, to'liqligi, birligi va hukmronligiga tayanadi.

Ikkinchidan, hokimiyatlarning bo'linishi prinsipi tufayli inson huquqlarining davlat tomonidan himoya qilinishi inson huquqlarini himoya qilish jarayonida bir-biridan mustaqil ravishda, ba'zan esa bir-biriga qaramasdan ishtirok etuvchi konstitutsiyaviy huquqiy munosabatlar subektlarining ko'pligi bilan ajralib turadi.[1]

Inson huquqlarini himoya qilish nafaqat qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati, balki davlat organlarining klassik "uchligi" ga kirmaydigan bir qator boshqa organlar tomonidan ham amalga oshiriladi (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Prokuratura va boshqa ko'plab). Inson huquqlarini davlat tomonidan himoya qilish jarayonida bir davlat organi (masalan, prokuratura) boshqa davlat

organi bilan (masalan, qonun chiqaruvchi (vakillik) organi bilan) o'z nizosini uchinchi davlat organi (umumiy va maxsus yurisdiksiya sudi) da hal qilishini kuzatish mumkin. Bu organlarning barchasi suverenitet mulkiga ega bo'lgan bir davlatning qonuniy vakillari ekanligini alohida ta'kidlash zarur. Qayd etilgan muntazamlik fuqarolarning tadbirkorlik faoliyatiga bo'lgan huquqlarini himoya qilish nazariyasi va amaliyoti bilan bevosita bog'liqdir.

Tadbirkorlarning huquqlarini mahalliy davlat hokimiyat organlari tomonidan himoya qilish ko'p jihatdan o'xshash xususiyatga ega, ammo bu erda, birinchidan, mahalliy o'zini o'zi boshqarishning davlat-hokimiyat xususiyatini saqlab qolgan holda, suverenitet mulki yo'q, ikkinchidan, inson huquqlari faoliyati sub'ektlarining soni va vakolatlari sezilarli darajada kamayadi.

Fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqining milliy huquqiy asoslari sifatida birinchi navbatda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 41, 65, 66, 67-moddalari bevosita mamlakat fuqarolariga tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini amalga oshirishlari uchun fundamental huquqiy normalar hisoblanadi. Undan keyingi milliy huquqiy manbalar esa qonun, qonunosti hujjatlari, sud qarorlari, sud pretsedenti, vakolatli davlat organlarining qaror va farmoyishlari, mahalliy davlat hokimiyat organlari va fuqarolar o'zini-o'zi boshqarish organlari tomonidan chiqarilgan normativ-huquqiy hujjatlar hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasida har bir shaxsning mulkdor bo'lishga haqli ekanligi mustahkamlangan. Mulk huquqining huquqiy himoyasi fuqarolarning iqtisodiy erkinliklarini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Xususan, inson huquqlari bo'yicha xalqaro hujjatlarda belgilangan mulk huquqi bo'yicha qoidalar aynan konstitutsiyamiz bilan to'laqonli mutanosibdir.

O'zbekiston Respublikasining 31.10.1990 yildagi 152-XII-son "O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida" Qonuni 1-moddasida O'zbekiston Respublikasida mulkiy huquq tan olinadi va qonun bilan muhofaza etilishi; mulkdor o'ziga tegishli mol-mulkka o'z ixtiyoriga ko'ra egalik qiladi, undan foydalanadi va uni tasarruf etishi; mulkdor o'z mol-mulkiga nisbatan qonunga zid bo'lmagan har qanday xatti-harakatlarni qilishga haqlidir. U mulkdan qonun hujjatlari bilan taqiqlanmagan har qanday xo'jalik yoki boshqa faoliyatni amalga oshirishda foydalanishi mumkinligi belgilangan.[2]

Ushbu normaning oxirgi qismiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, mulkdan qonun hujjatlari bilan taqiqlanmagan har qanday xo'jalik yoki boshqa faoliyatni amalga oshirishda foydalanishi mumkinligi nimani anglatadi? Albatta, fuqarolarga ushbu mulk orqali iqtisodiy faoliyat va tadbirkorlik bilan shug'ullanishni kafolatlaydi. SHunday ekan fuqarolarning mulkka bo'lgan huquqlari himoyasi amalda ularga tadbirkorlik bilan shug'ullanish erkinligini yaratib beradi.

O'zbekiston Respublikasining qonunlari tartibga solinishi lozim bo'lgan munosabatlarning turlari va mazmuniga ko'ra fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini to'g'ridan to'g'ri ta'minlovchi hamda dastlabki tarzda ta'minlovchi turlarga ajratiladi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining 24.09.2012 yildagi O'RQ-336-son "Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar

huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni 4-moddasida: "Mulkdor o'ziga qarashli mol-mulkka o'z xohishiga ko'ra hamda o'z manfaatlarini ko'zlab egalik qiladi, undan foydalanadi va uni tasarruf etadi. Mulkdor o'z mol-mulkiga nisbatan qonunga zid bo'lmagan har qanday harakatlarni bajarishga haqli. U o'z mol-mulkidan xo'jalik faoliyatini va qonunda taqiqlanmagan boshqa faoliyatni amalga oshirish uchun foydalanishi, uni boshqa shaxslarga egalik qilish va (yoki) foydalanish uchun tekinga yoxud haq evaziga berishi mumkin. Mol-mulkdan foydalanish fuqarolarning, yuridik shaxslar va davlatning huquqlarini hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini buzmasligi, atrof-muhitga zarar etkazmasligi kerak", deya qayd etilgan.[3]

Asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan qonun bu - 2012 yil 2 mayda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi O'RQ-328-son Qonuni hisoblanib uning 1-moddasida keltirilgan quyidagi normaga e'tibor qaratamiz: "Ushbu Qonunning asosiy vazifalari fuqarolarning tadbirkorlik faoliyatida erkin ishtirok etishi va undan manfaatdor bo'lishi uchun kafolatlar hamda sharoitlar yaratishdan, ularning ishchanlik faolligini oshirishdan, shuningdek tadbirkorlik faoliyati sub'ektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdan iborat."[4]

E'tibor qiladigan bo'lsak, Qonun 1-moddaning o'zidayoq to'g'ridan to'g'ri fuqarolarga murojaat qilib, ularga tadbirkorlik bilan shug'ullanishni huquq sifatida ta'minlash, uni kafolatlash va uni amalga oshirishga shart-sharoitlar yaratishni ko'zda tutmoqda.

Bundan tashqari quyidagi qonun hujjatlari u yoki bu darajada fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini ta'minlash va muhofaza qilish masalalarida qat'iy normalarni belgilaydi. Insonning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqi manbalari tizimida "Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida"gi Qonun, "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining inson huquqlari bo'yicha vakili(ombudsman) to'g'risida"gi Qonuni[5] hamda "O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi tadbirkorlik sub'ektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha Vakil to'g'risida"gi Qonuni[6] muxim o'rinni egallaydi. Ushbu qonunlar fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanishga bo'lgan huquqiga nisbatan har qanday tazyiqlar, cheklovlar, ta'qiqlar va boshqa turdagi har qanday huquqbuzarliklarni oldini olish, mavjud nizolarni hal qilishda fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini himoya qilish masalalarida muhim normalarni mustahkamlaydi.

Insoning iqtisodiy huquqlarining asosiy manbalari sifatida O'zbekiston Respublikasining kodekslari alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu kodeksda aynan fuqarolarning tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishining tartib qoidalari hamda bu faoliyatni amalga oshirish davomida yuzaga keladigan munosabatlar tizimini tartibga soluvchi normalar ham belgilangan. Jumladan, kodeksning 18-moddasi fuqarolarga mulk xukuki asosida mol-mulkka ega bo'lishlari; mol-mulkni meros kilib olishlari va vasiyat kilib koldirishlari; bankda jamg'armalarga ega bo'lishlari; tadbirkorlik bilan xamda qonunda ta'qiqlab quyilmagan boshqa faoliyat bilan shug'ullanishlari mumkinligi belgilangan. umuman olganda kodekslar mamlakat

qonunchiligida qabul qilingan qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarning unifikatsiya qilingan, yagona va yaxlit tizimga keltirilgan ko'rinishi hisoblanadi.[7]

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi, Jinoyat kodeksi, Mehnat kodeksi, Oila kodeksi asosiy manbalar sifatida qad etiladi. Chunki Oila kodeksida ham nikoh tuzganlardan birining tadbirkorlik faoliyati haqida batafsil yoritilgan normalar mavjud bo'lsa, Mehnat kodeksida ushbu faoliyat turlari va ularga qo'yiladigan talablar, ushbu faoliyat turi bilan shug'ullanishning shartlari to'g'risidagi normalar mustahkamlangan. Ushbu turdagi manbalarning boshqa manbalardan o'ziga xos xususiyati ularning aniq belgilangan jarayonlar va munosabatlarni tartibga solishiga qaratilganligi bilan izohlash mumkin.

O'z vaqtida O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi, huquqshunos olim, yuridik fanlari doktori, professor Xoji-Akbar Rahmonqulov Fuqarolik kodeksida mulk huquqining mustahkamlanishi haqida quyidagicha fikrni bildirgan: "Endi kishilar xususiy mulkdan faqat shaxsiy moddiy va madaniy ehtiyojlarini ta'minlashda foydalanish bilan cheklanmay balki, bu mulk asosida turli tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish, ishlab chiqarish jarayonida faqat o'z mehnati emas, balki yollanma mehnatni jalb qilish, o'zi uchun kerak bo'lgan ishlab chiqarish qurollari hamda vositalariga ega bo'lish, ularni ijaraga berish yo'li bilan qo'shimcha daromadlar olish kabi huquqlarni ham qo'lga kiritdilar." [8]

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 24-moddasining birinchi qismida fuqaro yakka tadbirkor sifatida davlat ro'yxatidan o'tkazilgan paytdan boshlab tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli ekanligi to'g'risidagi norma mustahkamlangan.[9]

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 164-moddasida mulk huquqi tushunchasiga quyidagicha ta'rif beriladi: "Mulk huquqi shaxsning o'ziga qarashli mol-mulkka o'z xohishi bilan va o'z manfaatlarini ko'zlab egalik qilish, undan foydalanish va uni tasarruf etish, shuningdek o'zining mulk huquqini, kim tomonidan bo'lmasin, har qanday buzishni bartaraf etishni talab qilish huquqidan iboratdir."

YUqoridagi normada belgilangan mulkdan foydalanish va uni tasarruf etish bilan bog'liq harakatlarni amalga oshirish fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini amalga oshirishining boshlang'ich bosqichi hisoblanadi. Aniqroq sharhlaydigan bo'lsak, mulkni tasarruf etish birinchi navbatda fuqaroning moddiy ehtiyojlarini qondirish va ushbu moddiyatni ko'paytirish bilan bog'liq bo'lgan harakatlarni o'z ichiga oladi.

Fuqarolik kodeksining 166-moddasida mulkning daxlsiz va qonun bilan qo'riqlanishi, ushbu mol-mulkni olib qo'yishga, shuningdek, mulkiy huquqlarni cheklashga faqatgina qonunchilikda nazarda tutilgan hollardagina yo'l qo'yilishi ko'rsatilgan.[10]

Mulk huquqini amalga oshirish jarayoni turli hil iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar natijasida sodir bo'lishi mumkin. Jumladan, mulk huquqi mehnat faoliyati, mol-mulkdan foydalangan holda tadbirkorlik va iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanish natijasida mol-mulkni yaratish, uni ko'paytirish, turli xil bitimlar asosida qo'lga kiritish, davlat mol-mulkini xususiylashtirish, meros qilib olish,

egalik qilish huquqini vujudga keltiruvchi muddat orqali qo'lga kiritish va qonunchilikka zid bo'lmagan boshqa asoslarga tayanadi.

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi 207-moddasida qonunchilikka muvofiq tarzda qo'lga kiritilgan mol-mulkka egalik qilish fuqaroning xususiy mulk huquqi deya tan olinishi belgilangan.[11] Xususiy mulk bo'lgan mol-mulkning miqdori va qiymati cheklanmaydi. Bu shuni anglatadiki, har bir fuqaro qonuniy asosda qo'lga kiritgan mulkidan bemalol foydalanishi, uni ijaraga berishi yoki sotishi va hadya qilishi, undan tijoriy maqsadlarda va tadbirkorlik maqsadlarida foydalanishi mumkin.

Qonun bilan man etilgan ayrim ashyolardan tashqari har qanday mol-mulk xususiy mulk bo'lishi mumkin. Buni quyidagicha tarzda izohlash mumkin. Konstitutsiyamizning 55-moddasida er, erosti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zahiralari umummilliy boylik ekanligi qat'iy belgilangan. "Temir yo'l transporti to'g'risida"gi Qonunning 3-moddasida tashish jarayonining uzluksizligini, harakat xavfsizligini va avariya tiklash ishlari o'tkazilishini bevosita ta'minlovchi temir yo'l transporti korxonalari umumiy foydalanishdagi temir yo'llar va temir yo'l transportining boshqa mol-mulki mutlaq davlat mulki ekanligi, "Arxiv ishi to'g'risida"gi Qonunning 4-moddasida esa davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarida, davlat korxonalari, muassasalari va tashkilotlarida turgan va topshirilgan arxiv hujjatlari davlat mulki hisoblanishi hamda mazkur hujjatlar davlat tasarrufidan chiqarilishi va xususiylashtirilishi, oldi-sotdi yoki mulk huquqini boshqa shaxsga o'tkazish bilan bog'liq bitimlar ob'ekti bo'la olmasligi qayd etilgan. Demak, har qaydan mol-mulk ham xususiy mulk bo'la olmaydi biroq qonuniy yo'l bilan qo'lga kiritilgan mol mulk esa mulk egasi tomonidan qonunga muvofiq istalgancha tasarruf etilishi mumkin. Aynan shu imkoniyat fuqarolarga tadbirkorlik bilan shug'ullanish uchun yuqori darajadagi imkoniyatni taqdim etadi.[12]

Fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqi manbasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari, farmoyishlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, vazirlik va davlat idoralari qonunlari va mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlaridan iborat bo'ladi.

Tadbirkorlar huquqlarini davlat darajasida himoya qilishning nafaqat normalarni amalga oshirishni, balki faol ijro va ma'muriy faoliyatni ham talab qiladi. Ushbu ish Davlat hukumati, Respublikaning yuqori ijro etuvchi organlari, shuningdek mahalliy mahalliy davlat hokimiyati organlarining faoliyati tizimidagi ustuvor yo'nalishlardan biridir. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi hukumatining tadbirkorlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha faoliyati umumiy vakolatli boshqa ijro etuvchi organlarning faoliyatiga qaraganda juda ham faol.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy munosabatlar sohasidagi inson huquqlari himoyasi funksiyasini amalga oshirish bo'yicha tahlilimiz tadbirkorlik erkinligini ta'minlashning quyidagi yo'nalishlarini aniqlashga imkon beradi: 1) tadbirkorlikning ayrim turlarini, xususan, kichik biznesning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi; 2) maqsadi fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanishga bo'lgan huquqlarini amalga oshirishni ta'minlashdan iborat bo'lgan maxsus tuzilmalarni shakllantirish 3) tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qo'shimcha

manbalar hisobidan xorijiy investitsiya resurslarini jalb qilish; 4) aholini tadbirkorlik faoliyati asoslariga o'qitishni tashkil etish; 5) tadbirkorlik faoliyatini axborot bilan ta'minlash; 6) tadbirkorlik faoliyati sohasida turli qoidalarni tasdiqlash va tartiblarni takomillashtirish.

Xulosa sifatida aytishimiz mumkinki, fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini o'zini-o'zi himoya qilishning shakllari nisbatan yuqori darajada rivojlanganligini hisobga olib, qonun chiqaruvchi, bizningcha, tegishli ijtimoiy munosabatlarni alohida qonun shaklida tartibga solibgina qolmay, balki fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanish huquqini himoya qilishning muqobil yondashuvlarini ishlab chiqishga ko'maklashishi ham lozimdir. Fuqarolarning tadbirkorlik bilan shug'ullanishga bo'lgan huquqlari va qonuniy manfaatlarini o'zini o'zi himoya qilish maqsadida Respublika darajasida va mahalliy davlat hokimiyati organlari tizimida jamoat palatalarini tashkil etish masalasi ijobiy ahamiyatga egadir.

Ijroiya hokimiyati tomonidan fuqarolarning tadbirkorlik faoliyatiga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqini himoya qilish jarayonida maxsus vakolatli organlarning vakolatlari tizimi: vazirliklar, mahalliy davlat idoralari ham muhim ahamiyatga egaligini unutmash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Egorov S. A. Konstitutsionno-pravovye osnovy prava grajdan na svobodnoe ispolzovanie svoix sposobnostey dlya zanyatiya predprinimatelskoy deyatel'nostyu. Avtoref. diss....kand.yurid.nauk. Moskva. 2005. – S. 28.

2. Qarang: O'zbekiston Respublikasining 31.10.1990 yildagi 152-XII-son "O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida" Qonuni. 1-modda. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi sayti: <https://lex.uz/docs/111466> Oxirgi murojaat. 19.01.2024.

3. Qarang: O'zbekiston Respublikasining 24.09.2012 yildagi O'RQ-336-son "Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. 4-modda. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi sayti: <https://lex.uz/docs/2055680?ONDATE2=21.04.2021&action=compare> Oxirgi murojaat. 19.01.2024.

4. Qarang: O'zbekiston Respublikasining 2012 yil 2 maydagi "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi O'RQ-328-son Qonuni. 1-modda. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi sayti: <https://lex.uz/acts/2006789> Oxirgi murojaat. 19.01.2024.

5. Qarang: O'zbekiston Respublikasining 27.08.2004 yildagi "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining inson huquqlari bo'yicha vakili(ombudsman) to'g'risida"gi 669-II-son Qonuni. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi sayti: <https://lex.uz/docs/276159> Oxirgi murojaat. 19.02.2024.